

kinek kell történelmet tanulnia. Következésképp a 20. századi történelem nagy témaköreit át kell csoportosítani a 3. szintre (11-14 évesek). Annak érdekében, hogy ne csak a plitikatörténet domináljon – ahogy az ötven éven keresztül jellemző volt a középiskolákban – az alábbiakat határozták el:

a) át kell tekinteni a brit gazdasági, társadalmi politikai és kulturális struktúrák alapvető változásait a középkortól napjainkig;

b) tanítani kell az európai és az Európán kívüli történelem főbb vonatkozásait, hogy a fiatalok értsék az összefüggéseket a különböző korokban és területeken bekövetkezett történelmi események és változások között.

Mindennek érdekében a brit történelem három egységét – *A középkori királyság; Az Egyesült Királyság megteremtése; Nagy-Britannia 1750-1900 között* – és egy a 20. századi világról szóló részt kell feldolgozni. Szerepelnie kell továbbá az 1914 előtti európai történelem valamelyik fordulópontjának – például: *A neolit forradalom; Az Oszmán birodalom behatolása Európába a 16-17. században*; – s tanítani kell egy Európán kívüli társadalomról is, például: *Kína az első császártól Kubiláj kánig; Japán a sógunok alatt; Észak-Amerika őshonos népei*.

Az 1988-ban elfogadott Nemzeti Tanterv tíz követelményszintet állapított meg, míg 1995-től csak nyolc marad. Van azonban plusz egy: az emelt szintű kategória. Ennek eléréséhez a tanulóknak a képességek igen széles skálájával kell rendelkezniük, beleértve például a „források kritikus felhasználását” a történelmi tárgyú „kutatómunkát” a „megalapozott és kiegyensúlyozott következtetések önálló levonását és megvédését”. Képessnek kell lenniük jól szerkesztett, konzisztens előadásra, ábrázolásra, magyarázatra, a tények, adatok, szakkifejezések megfelelő használatára.

Bár a 14-16 éves korú tanulók számára a történelem választható tantárgy lett, a 14 évesek esetében is világos, hogy a Nemzeti Tantervben szereplő követelmények teljesítése a tanulói részvétel magas fokát kívánja meg. A tantárgy nem oktatható mechanikus módszerekkel, s ennek így is kell lennie, hiszen a történelemnek kulcsfontosságú szerepe van abban, hogy az állampolgárokat a demokratikus társadalmi életben való tevékeny részvételre készítse fel.

V. MOLNÁR LÁSZLÓ

Gondozott szövegek

Az Ikon Kiadó 1992-ben indította Matúra klasszikusok című sorozatát, melyben középiskolai kötelező olvasmányokat jelentet meg a korábban megszokottaktól teljesen eltérő kötetekben. E kiadványok ugyanis az érettségizők, de a fiatalabbak és a tanárok számára is jól hasznosítható kiegészítő fejezeteket, illusztrációkat és bibliográfiát is tartalmaznak a művek teljes, gondozott szövege mellett. Ilyen módon ezek a kötetek az elemző-értelmező el- és újraolvasás fontos ismerethordozói is.

Az ember tragédiája a Matúrában

Az első a sorban *Madách Imre* folyamatosan új és új részelemzésekre indító, többszöri elmerugaszkodásra készítő műve, *Az ember tragédiája*. A kötet szerkesztője, a mű szövegének sajtó alá rendezője és a jegyzetek összeállítója *Kerényi Ferenc*, aki egyben számottevő mértékben közreműködik abban is, hogy az értelmezés ne szakadjon el a műtől, az olvasás a részleteket sem mellőző, folyamatos figyelmű legyen. Néha talán sűrűn sorakoznak a kérdések, de mindig elmélyülésre és pontosságra készítenek.

A könyv élén álló életrajzi vázlatból mindent megtudunk, ami Madách magánéletéből, közéleti, politikai szerepvállalásából fontos ahhoz, hogy világszemléletét, ügyei melletti

elkötelezettségét megértsük. Az író sajátos életformájának bemutatása ugyancsak része ennek az ismertetésnek. A mű keletkezéstörténetét az első ötlet felbukkanásától az *Arany János* javaslatára elvégzett változtatások szakaszán át az első, majd a javított kiadás megjelenéséig kísérelhetjük végig, epilógusként olvashatunk az irodalmi elismerésről és az életút végéről. Ehhez a részhez kapcsolódik Madách irodalmi műveinek időrendi táblázata.

A műelemzéshez adott vezérfonal röviden összefoglalja az egyes színek tartalmát, a romantika kérdésfeltevéseiből felsorolja *Az ember tragédiájához* kötődő legfontosabbakat, itt utalva a pozitívizmus módosító hatására, majd eljut a drámai költemény műfajának ismertetéséhez. Kerényi Ferenc a mitikus-szimbolikus keretű, egy főhős személye köré épülő faustiáda és az epikusabb, a viszonylag önálló történelmi epizódok során különböző alakokban újjászülető hőst szerepeltető, francia változatú emberiségköltemény al-típusát egyesítő, a két fejlődésvonal metszéspontjában álló műnek értékeli Madách alkotását. Ezután sorra veszi a *Tragédia* hazai elődeinek tekinthető, az emberi lét és cselekvés értelmét vizsgáló művek sorát *Kölcseytől* kezdve, *Petőfin* át *Vörösmartyig*, *Aranyig*. Itt kaphatott volna hangsúlyt Ádám és Lucifer párbeszédének a Madách belső vitáit kifejező jellege és a korábban lírai költeményekben is megfogalmazott belső küzdés a hit, valamely összefoglaló eszme megteremtéséért. A történelmi színeknek a hegeli triáda szerinti felvázolása viszont elmaradhatott volna a könyvből, mert ez erőszakoltnak hat, hiszen az e színekben egymás ellen feszülő erők sehol nem jutnak el a szintézisig, sokkal érzékelhetőbbek azonban a kanti antinómiák. Ádám ismételt küzdelmeinek mozgatórugói jobban visszavezethetők a kanti etika szabadságérvényesítéséhez, melyben legerősebb követelés a másik embernek mint célnak a feltételezése, az általánossá tehető erkölcsi törvény vágya. E törekvéseinek gátjai pedig a különféle determinációk.

A teljes, gondozott szöveghez kapcsolódó tárgyi magyarázatok, a Madáchtól és az általa ismert művekből választott idézetek lehetővé teszik a mű minél pontosabb megértését. A kulcsszavakra vonatkozó kérdések, a részelemzésre, összehasonlításra ösztönző feladatok a mű „konceptiójának” és „kompozíciójának” összefüggéseit segítik felismerni. Néha a kérdésekhez több válaszlehetőség is kapcsolódik, melyek közül a *Tragédia* keletkezési körülményeinek ismeretében, a korábban már megfigyelt motívumok felidézése révén, az eltérő helyzetek viszonyításával kiválasztható az érvekkel megerősíthető változat. Gyakori a felszólítás más művekkel elvégzendő összevetésekre. Mindebből következik: akik betanulandó leckeszöveget várnak, csalódnak. Ez a könyv mindvégig erős összpontosítást és részekre bontó, majd összegezõ gondolkodási műveleteket vár olvasójától. A kérdések nagyobb része *Horváth Károly* 1984-es kismonográfiájának *Tragédia*-elemzéséből indul ki, s annak a korábbi szakirodalmat szintetizáló megközelítésmódját érvényesíti. Ezért hiányolhatjuk a leghelytállóbb tanulmányok egy-egy hosszabb-rövidebb részletének beiktatását. Ezt nem pótolja az *Egy remekmű értelmezési lehetőségeiből* című idézetgyűjtemény. Kár, hogy a bibliográfiából kimaradt a Madách-tanulmányok 1978-as kötete. De ez a kiadás így is fontos esemény *Az ember tragédiájának* könyvtörténetében.

A *Matúra klasszikusok* sorozatszerkesztője *Szörényi László*, a kiadás támogatója a Magyar Hitel Bank.

Madách Imre: Az ember tragédiája. Ikon Kiadó, Budapest, 1992, 143.p.

Az Édes Anna csonkítatlan szövegű kiadása

A Matúra klasszikusok sorozat második kötete *Kosztolányi Dezső* regényének 1945 utáni első csonkítatlan szövegű közlése. A szerkesztést, a szöveggondozást, a szemelvények válogatását és a jegyzetek írását *Veres András* végezte nagy igényességgel.

A kötetbe bekerültek a regényről megjelent korabeli mérvadó értelmezések és a későbbi értékelések legjavának részletei is. Veres András a maga értelmezését az előszóban, valamint a *Miért...?* című fejezet elé helyezte, Édes Anna tettének indítékait kereső okfejtések összegezése után vázolja fel. Tömör fogalmazású, helytálló véleményét Kosztolányi Dezső

tolányi megnyilatkozásaira és a regény poétikai és szemléleti következményeit végig gondoló megközelítésére alapozza. Ebből itt egy fontos mondatot emelek ki: „Nem vonva kétségbe a regényből elént táruló politikai és lélektani tényzők szerepét, Anna állapotát a gyilkosság napján, el kell ismernünk: a tragédiának akár ezek nélkül is, vagy éppen más tényezők hatására, ám legalább ilyen mértékben az alapötlet, a fabula logikájának engedelmeskedve mindenképpen be kell következnie.” A történés elemeinek elrendezése, az elbeszélői szólam, a szereplők szociális és pszichológiai meghatározottságának érzékeltetése ezt a poétika következetességet igazolja a regényben.

Az életrajzi vázlat az író családi örökségét, a pályakezdés éveit, a történelem sodrába került Kosztolányit, a regények alkotóját és a harmincas évek lírai kiteljesedését, az Esti Kornél alakját megteremtő novellistát mutatja be.

Az Édes Anna szövegét Veres András öt szerkezeti egységre osztja, ezek eseményeit foglalja össze az áttekintő ismertetés, melyhez értékelő megállapításokat fűz.

Az Édes Anna megértése szempontjából fontosnak tartott szakirodalmi és életrajzi részletek, valamint a történelmi eseményeket felsoroló kronológiák a mű megfelelő részeihez illeszkednek. A pontos szövegértést segítő magyarázatok közé egy hibás adat is került a 142. lapon: Maurice Dekobra francia író születési évszámaként 1855 áll 1885 helyett.

Az 5373. sorból kimaradt egy szó a Víz név elől; helyesen: „– Az a baja – szolt Víz...”

A válogatott irodalomjegyzékkel kapcsolatban egy, e könyvvel szinte egyidejűleg megjelent műre hívom fel a figyelmet, melynek szerzője *Hima Gabriella. Kosztolányi és az egzisztenciális regény* (Kosztolányi regényeinek poétikai vizsgálata) című munkájára hívom fel a figyelmet. Az Akadémiai Kiadó Irodalomtörténeti Füzetek sorozatának 125. köteteként látott napvilágot.

Az Édes Anna új kiadását Kosztolányit ábrázoló, továbbá korabeli történelmi eseményeket idéző, valamint a regény cselekményének helyszínét bemutató, illetve a Fábri Zoltán rendezte filmváltozatból vett fotók illusztrálják.

Kosztolányi Dezső: Édes Anna. Ikon Kiadó, Budapest, 1992. 107.p.

A Bánk bán Matúra-kiadása

A Mátúra klasszikusok sorozat Bán bán-kötetét szerkesztette, a mű szövegét sajtó alá rendezte és a jegyzeteket összeállította *Kerényi Ferenc*, aki a kiegészítő fejezeteket is írta.

A Katona Józsefről szóló rövid életrajzból a színészmesterséggel, műfordítással és drámaírással egyaránt elhivatottan foglalkozó alkotót, valamint a jogász, ügyész teendőket ellátó, a leendő kecskeméti színház ügye érdekében is elkötelezett művész-tisztviselőt ismerhetjük meg.

Ezt követően a Bánk bán-téma magyar és világirodalmi ábrázolásairól olvashatunk, melyek között szó esik a Katonáénál későbbi feldolgozásokról is. A mű keletkezéstörténetének ismertetése az Erdélyi Museum című folyóirat pályázati felhívásától indul, majd a dráma első, 1815-ös kidolgozásáról, ennek bírálatáról, *Bárany Boldizsár* Rosta című kritikájáról olvashatunk. A Rosta alapos tanulmányozása mellett Katona József már készült az átdolgozott változatra, amely 1820 novemberében jelent meg, címlapján az 1821-es dátummal. Kerényi Ferencről azt is megtudhatjuk, kiktől és milyen arányban szerepelnek Katona által fordított és felhasznált idézetek a Bánk bán szövegében. Ezek a dráma mintegy 15 %-át teszik ki, s szervesen illeszkednek a szerző saját költésű anyagához.

A műelemzés vezérfonalát az egyes szakaszok (felvonások) cselekményét ismertető összefoglalások adják, melyekhez Bánk előképeinek felidézése, továbbá egy rövid iránymutatás az V. felvonáshoz, valamint a dráma verselésének tárgyalása kapcsolódik. Végül az ősbemutató és az 1848-as előadás említése zárja a fejezetet.

A Bánk bán konfliktusrendszerének sematikus rajza *Arany János* felosztása szerint készült, mely feltünteti a műben feltáruló mellék-összeütközéseket is.

A teljes szöveghez gondosan összeállított jegyzetanyag tartozik, mely a megértéshez nélkülözhetetlen adatokat sorolja fel, s közli, hol olvashatók a drámában idegen szerzőtől

átvett sorok. A folyamatosan, illetve az egyes szakaszok (felvonások) végén feltett kérdések a figyelmet a fő- és részkonfliktusokra, a fordulatokra, a más-más szituációkban tapasztalható ismétlődésekre irányítják, s a kifejezés erőteljességének érzékelésére, a szerzői utasítások értelmezésére, a rejtett utalások és vonatkoztatások felismerésére készítetnek. Külön csoportot alkotnak a cselekménnyel, a jellemzéssel és a stílussal összefüggő kérdések.

A szakirodalomból kiemelt értelmezési lehetőségek további gondolkodásra, belső vitára készíthetik az olvasót. A könyv az oktatásban jól használható, ezért is kár, hogy sok benne az elválasztási hiba, s el lehetett volna kerülni a pontatlanságot a 137. lapon a 16. kérdésben: ott ugyanis a 2631. sorból vett idézet áll, s nem a 2331-ből való.

A kötetben közölt illusztrációk is értékes ismeretanyaggal bővítik a kiadást. A bibliográfia a további tájékozódást segíti.

Katona József: Bánk Bán. Ikon Kiadó, Budapest, 1992. 143.p.

SCHNELLBACH LÁSZLÓ

Könyv a kooperatív technikákról

Önállóan dolgozz! Ne nézegesd a szomszédod füzetét! Csináld egyedül a feladatot! – ismerős pedagógiai vezényszavak. Végezzük el együtt a feladatot! Vitassuk meg a problémát! Gyűjtsetek közösen anyagot ehhez a témához! Hogyan tudnál a csoportoddal együtt még jobban dolgozni? – ha nem is ismeretlen, de a mindennapi tanári gyakorlatban nem megszokott mondatok.

Kooperáció, „kell egy csapat” idézi a szerző a híres filmbeli megállapítást – jogosan. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nagy tudományos teljesítmények egyre inkább teamekben születnek, bár akadnak kiemelkedő teljesítményű egyének is, akiknek munkáját azonban a kollégáik segítik.

Kooperativitás? Nem újkeletű fogalom, már a történelem őskorában létezett. Ha egy embercsoportnak olyan feladatot kellett megoldania, amely túl nehéznek vagy összetettnek bizonyult egy ember számára, életbe lépett egyfajta primitív munkamegosztás. Ez azonban még nem az „igazi” kooperativitás. Hogy miként válik azzá, és hogyan működik ez az oktató-nevelő munkában, erről kapunk meggyőző, sokszínű és okosan megrajzolt képet Horváth Attila *Kooperatív technikák* című munkájában.

Kooperativitás? Az „együtt kell megoldanunk” típusú tanulást jelöli. „Úszunk vagy süllyedünk – de együtt”: a kitűzött célt közösen érjük el, tehát én is csak akkor érem el, ha te is teljesíted a saját feladatodat. Mire alapozható ez a munkamódszer? Miért lehetünk derülátók a kooperatív technikákkal kapcsolatban?

Számítsuk ki, kivel tölti egy iskolás (napközis) gyerek életének legnagyobb részét? Nem a szüleivel, de nem is a tanáraival. Legtöbb idejét az iskolatársakkal tölti. A nevelélméletek és didaktikai módszerek általában nem ezen a kapcsolatrendszeren alapulnak, holott meghatározó jellegű. Hatalmas lehetőség és energia rejlik a diákok egymás közötti viszonyában, a csoportok egymásra való hatásában.

Egy vizsgálat – amely öt-öt versenyelvű illetve kooperatív alapú csoport teljesítményét hasonlította össze egymással – kimutatta, hogy a kooperatív módszerrel dolgozó csoportok nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is jobb eredményt értek el. A szóban forgó könyv szerzője a teljesség igényével járja körül e témát, oly módon, hogy tudatossá teszi, ami ösztönös, kellemessé teszi, ami hasznos, elméletté teszi a gyakorlatot és gyakorlattá az elméletet. Meghatározza a kooperatív tanulást, annak a versenyszerű és egyéni tanuláshoz való viszonyát, leír néhány hasznos stratégiát, amely a kollektív tanu-